

Gyógyító építészet – Az ipari épületek továbbélése

Healer architecture - the survival of industrial buildings

ZS. SZATMÁRI

University of Debrecen, Faculty of Engineering, szatka15@gmail.com

Absztrakt. Az ipari épületek védelme körülbelül az 1970-es évektől kezdve figyelhető meg Nyugat-Európában, gyakorlatilag ekkor születik meg az ipari örökség fogalma. Létrejön angolszász területeken az úgynevezett ipari régészet, amely a városok értékes területein fekvő, összefüggő „rozsazonákkal” kezd el foglalkozni. [1] Az ipari épületek sajátos történeti értékekkel bírnak, ennek ellenére a mai napig nagyon szűk teret kapnak a műemlékvédelem keretein belül. Azonban gyakran a műemléki védettség sem garantálja a fennmaradást, ugyanis hiányzik a befektetői igény, a pénz és a rehabilitációra való törekvés. A rehabilitálással kapcsolatban fő problémának bizonyul az is, hogy nagyon sokan úgy tekintenek a magára hagyott ipari épületekre, mint romokra.

Abstract. Protection of industrial buildings can be observed in Western Europe from around the 1970s, technically it was born on the concept of industrial heritage. Industrial archeology was created in Anglo-Saxon areas, which is getting a deal with valued lying areas of the city, related to „rust zones”. [1] The industrial buildings have particular historical value, nevertheless, this day will be very tight space within the scope of protection of monuments. However, often the monument protection does not guarantee the survival because of the lack of investor demand, money and the pursuit of rehabilitation. It's become a big deal with rehabilitation that the most of us considered the abandoned industrial buildings as ruins.

Bevezetés

A dolgozat címét olvasva feltehetjük magunkban a kérdést: Miért kerülhet egy hallgató látókörébe az elhagyatott ipari épületek problémája?

A témaválasztást több dolog is indokolja. Az ipari épületek iránti szeretetem már gyermekoromban kialakult. A szülővárosom, Tiszalök komoly mezőgazdasági szerepet töltött be Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, fő profilja a gabona raktározása volt. Egykor a város jelentős méretű, összefüggő agráripari teleppel rendelkezett a városszövet határában. A szocialista időszakban megnőtt a környező települések mezőgazdasági termelése, így a meglévő gabonaraktárak kapacitása nem volt elegendő. Azonban időközben a megnövekedett munkaerőigény miatt a város népessége megnőtt, ennek következtében a régi gabonaraktárakat bekebelezte a sátortetős kockaházak újonnan épített világa. Tehát a friss agráripari telep építése a város újonnan létrejött határában kezdődött meg. A régi körbenőtt telephelyeket idővel felszámolták, ma helyüket már lakófunkció tölti be.

Azonban Tiszalök déli csücskében találkozhatunk a kivétellel. A helyiek által csak „Gabonának” hívott építmény túlélte az agráripari létesítmények átköltöztetését, illetve azok privatizáció során történő teljes felszámolását és elbontását. Jelenleg is működik, komoly forgalmat bonyolít le a megyében és a múlt zárványaként magasodik a családi házak fölé.

Gyermeki fantáziámnak kiváló táptalajt biztosított, a szerelem a mai napig megmaradt. Talán tudat alatt azt a döntésemet is befolyásolta, melynek során az építészetet választottam hivatásul.

1. Kezdetek... avagy a gyermeki fantázia manifesztálódása a kortárs építészetben.

Az utóbbi tíz év tendenciája arra utal, hogy nem csak az én gyermeki képzeletemet ragadják meg a hatalmas szerkezeti méretek, a sejtelmes fényviszonyok vagy akár a gépek esztétikája, hanem a kortárs építészek fantáziáját is. Megfigyelhető, hogy Európában, az utóbbi évtizedben a régi ipari épületek a figyelem középpontjába kerültek, sőt gyakorlatilag a reneszánszukat élik. [1] [2] [4] Inaqui Carnicero, kortárs spanyol építész igen témába vágó kérdést tesz fel: Vonzereje csak az újnak van? Hisz abban, hogy az elbontás helyett az átalakítás a hosszú távú megoldás, ami egyben a végleges megoldást is jelenti. Szerinte egy apróságot beilleszteni egy rendszerbe és ezáltal megalkotni a komplexitást könnyebb, mint megalkotni magát a komplexitást. Találón alkalmazza a helyzetre az angol REUSE (újrahasznosítási) ígét, valamint a frappáns SECOND HAND SPACES (használt, levetett, másodkézből származó terek) kifejezést. Hitvallásának igazolására tökéletes példa a Madridban található, korábban vágóhidként működő kulturális épülete. Carnicero szerint a térhasználatból fakadó ingerek mennyisége és összetettsége befolyásolja a látogató felfedezési kedvét, így az egyetlen építészeti elem, amit az épületben felhasznált nem más, mint az ajtó.

2. „Problémás” örökség

Inaqui Carnicero felvetése nyomán, feltehetjük a következő kérdést: Mekkora értéket képviselhetnek az ipari épületek és van-e egyáltalán hosszú távú jövőjük a rehabilitáció után?

Az ipari örökségvédelem az angol területekről indul, ahol az urbanisztikai modernizáló folyamatok hatására egész városrészek lerombolását veszik tervbe. Egész Európa szerte független nemzetközi szervezetek alakulnak, amelyek több-kevesebb sikerrel újízik az örökségvédelmet. A TICCIH (The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage = az Ipari Örökség Megőrzésének Nemzetközi Tanácsa) a 2003-ban megrendezett moszkvai nemzetközi konferencián elfogadta az ipari örökségről szóló Nyizsnyij Tagil Kartát, amely a Velencei Kartán alapszik. E szerint az ipari épület legjellegzetesebb emlékeit fel kell tárni, meg kell védeni és a hagyományos történelmi emlékek szintjére kell emelni, hiszen ezek szintén a kulturális örökségünk részei. Ugyanúgy rendelkeznek történelmi, műszaki és építészeti értékekkel, mint egyéb örökségvédelem alatt álló épületek. A Nyizsnyij Tagil Karta szerint nemcsak az ipari épület védendő, hanem ugyanúgy védeni kell a berendezéseket és a gépeket, a városrészeket és az ipari tájat, valamint a kapcsolódó szociális építményeket, lakásokat. [5] [6] [7]

Magyarországon az, hogy mi számít ipari örökségnek, nem igazán van definiálva. Nincs olyan általános szabályrendszer, ami kifejezetten dominálna az ipari épületek rehabilitációjában. Hazánkban a műemléki ipari épületek főleg mezőgazdasági vagy közlekedési építmények és agráripari létesítmények, melyeknél a védelem alá vonás fő szempontja a származási idő (pl.: Túrístvándi vízimalom). [5] [6] [7]

Kirády Rita Rebeka DLA értekezésében érdekes dolgot fejtet: Az ipari örökség esetében nem kellene megkötni, hogy az eredeti funkció kerüljön az épületbe vissza. A funkcióváltással történő újrahaznosítás (REUSE) a hétköznapi emberek számára is legyen fontos, a régi épületbe kerülő új funkció a mindennapi életünk részét képezze. Kirády szerint az ipari örökségen belül létre kellene hozni az ipari műemlékek csoportját, amely egy szűkített kategóriát képezne az ipari örökségen belül. Azok az épületek kerülnének ebbe a csoportba, amelyek valójában érdemesek a koruk, állapotuk vagy berendezésük alapján arra, hogy eredeti állapotban, múzeumként mutassuk be őket. Ezzel az átcsoportosítással elkerülhető a túlkínálat az ipari múzeumokból. [8]

3. Architecture sans/avec architectes [9]

Egyes létesítményeket nem mindenki tekint az ipari örökség részének: a legkorábbi ipari emlékeinkre tradicionális építészeti hagyományok jellemzőek helyi anyagokkal kombinálva. Szépségük a helyi tradíciókban rejlik.

Az első ipari forradalom (1750-1860.) során bekövetkező léptékváltás szünteti meg ezt a fajta „építészeti nélküli építészeti”. [5] [6] [11] [13] [14] [15]

4. Építési patológia

Az ipari örökség rehabilitációjának számos lehetősége lehet. A legfontosabb dolog, hogy minden alkalommal olyan komplex program szülessen, mely nem csak az építményeket érinti, hanem a környezetüket is. Véleményem szerint ezek a mikrovilágok kizárólag ezen elv megtartásával képesek „meggyógyulni” és újra a társadalmunk részét képezni. [15]

5. Diagnózis

Átmeneti hasznosítás előfordulhat bármilyen műszaki beavatkozás nélkül. Ebben az esetben eredeti állapotban kerül használatba az épület, de a funkció és a használók köre általában változni szokott. Ez a felállás félmegoldást jelent: átalakítást nem végeznek, viszont nem is bontják le a házat.

Véleményem szerint leginkább a hosszú távú hasznosításra kell koncentrálnunk, ami egyben a végleges megoldást is jelenti. Egy terület rehabilitációjának sikere viszont csak az évek múlásával tapasztalható.

6. Terápia

Az előbbiekben felvonultatott nézetek alapján vizsgáljunk meg olyan példákat, melyeknél a „gyógyító folyamatok” sikerrel zárultak. Ezen épületek kiemelése nem csak precedens jelleggel történik, hanem a következő példák a szívemnek nagyon kedvesek is. [12] [16] [17] [18] [19] [20] [21] [22] [23] [24] [25] [26] [27] [28] [29] [30][31] [32]

7. Elsősegélynyújtás

A félév során egyetemi projektként jelent meg a debreceni Tímárház rehabilitációja, melynek tervezési koncepciójának létrehozásában Msc-s csoporttársammal, Kovács Nikolettal vettünk részt közösen.

Debrecenben a tímár mesterség nagy múlttal rendelkezik. A megmentendő épület egy műhely szárítóházaként funkcionált. Méreténél fogva elég kicsi, viszont őrzi a jellegzetes kisiparos karakterjegyeket a rossz állapota ellenére is. Ezáltal méltó zárása lehet kutatásomnak.

Összefoglalás

A rozsdáövezetek újrahasznosítása összetett feladat. Minden esetben meg kell ismernünk az épület múltját, az itt végzett ipari folyamatokat, az ipartörténeti és építészeti jelentőségeket. Általánosan elmondható, hogy a rehabilitációs programok főleg a turizmust célozzák meg, viszont szép számmal akadnak olyan beruházások is, melyek nem a kulturális funkciót helyezik előtérbe, hanem főleg a lakófunkció, illetve a kereskedelem és a szolgáltatások felé tendálnak. A funkcióváltás során valóban a kulturális jelleg tűnhet a legésszerűbbnek. Egy ipari létesítmény rehabilitációját nagyban befolyásolja a város központjától való távolság. A centrum közeli, belső zónában elhelyezkedő létesítmények nagy előnyt élveznek: jó infrastruktúrával rendelkeznek, kedvező az autós és a tömegközlekedés, amely a rehabilitáció során az irodai „újrahasznosításnak” kedvez.

Az ipari táj rehabilitációja mindig az ipari örökség alapú fejlesztés témaköre. Általánosan elmondható, hogy az iparvárosok monofunkciósak: a kis- és középvárosok gazdasága egy kiemelkedő jelentőséggel bíró iparág köré szerveződnek. Ez a folyamat a városszerkezetet, illetve az épített környezetet komolyan befolyásolja. Az ipar leépülésével ezek válság sújtotta területekké váltak. Ennek ellenére ezek a vidékek nemcsak építészeti, de városépítészeti érdekes tartalmat hordoznak magukban. Számomra felettébb érdekes, hogy a saját kis homogén közegükkel, hogyan tudnak beilleszkedni a városok abszolút heterogén szövetébe. [12]

Hivatkozások

[1] <http://www.resourceinfo.hu/hu/cikk/resource/11291.html>

[2]

https://hu.wikipedia.org/wiki/Kateg%C3%B3ria:Magyarorsz%C3%A1g_ipari_m%C5%B1eml%C3%A9kei

- [3] <http://konyvtar2.mome.hu/doktori/ertekezesek/DLAertekezes-KiradyRekaRebeka-2009.pdf>
- [4] <http://ricastudio.com/portfolio/ownage/>
- [5] <http://ticcih.org/>
- [6] https://epitesimegoldasok.hu/admin/data/file/9744_nemethgyorgyi.pdf
- [7] http://www.icomos.hu/data/documents/velencei_charta_1964.pdf
- [8] <http://konyvtar2.mome.hu/doktori/ertekezesek/DLAertekezes-KiradyRekaRebeka-2009.pdf>
- [9] francia kifejezés, jelentése: Építészet építészek nélkül / Építészet építészekkel
- [10] <https://hu.wikipedia.org/wiki/Vil%C3%A1gki%C3%A1ll%C3%ADt%C3%A1>
- [11] https://en.wikipedia.org/wiki/Gustave_Eiffel
- [12] http://www.atjarokhe.hu/wp-content/uploads/2012/08/borsod2050_bemutakozas.pdf
- [13] http://erettsegizz.com/tortenelem/a_magyar_gazdasag_fejlolese_a_kiegyezes_utan_tortenelem_tetelek/
- [14] http://szte.org.hu/upload/teglas_dery_eptort_eloadas.pdf
- [15] <http://www.ekt.bme.hu/Szemallo/PhD-LA.pdf>
- [16] <http://epiteszforum.hu/a-fenntarthato-epiteszet-avagy-a-ruhr-videk-ujjaszuletese>
- [17] http://epa.oszk.hu/01900/01951/00004/pdf/teruletfejlesztes_es_innovacio_EPA01951_2008_02_25-35.pdf
- [18] <https://www.mvrdiv.nl/en/projects/frosilio>
- [19] <http://www.forum-kreuzeskirche.de/>
- [20] www.epiteszforum.hu
- [21] <http://www.metropoleruhr.de/>
- [22] <http://www.mai-nrw.de/Westpark-Bochum.49.0.html?&L=1>
- [23] <http://www.metropoleruhr.de/dortmund>
- [24] www.vladanfoto.cz
- [25] <http://www.vylety-zabava.cz>
- [26] <http://www.czech-airport-shuttle.com>
- [27] <http://www.dezeen.com/2012/12/04/louvre-lens-by-sanaa-and-imrey-culbert/>
<http://en.wikipedia.org/wiki/Louvre-Lens>
- [28] http://photo.net/photodb/photo?photo_id=6592076&size=ig

[29] Wesselényi-Garai Andor: MEO avagy a sötétben világító színes-pettyes pátosz

Új Magyar Építőművészet 2002/2

[30].

http://tarsas2010.blog.hu/2010/05/04/cino_zucchi_lakohaz_guidecca_szigeten_velence#more197289

[31] https://en.wikipedia.org/wiki/Tegnestuen_Vandkunsten

[32] <https://www.mvrdiv.nl/en/projects/frosilio>